

॥ खंड ०६ ॥

॥ ओवी नं. ०७ ॥

ओवी महात्मः- लग्न प्रसंगाच्या भजनात हमखास म्हणण्यात येणारी

॥ निरसनसह मुळजुनी ओवी ॥

॥ रूक्मीणी स्वयंवर ॥

- ॥ हरी वाचुनी बोले रूक्मीणी । मुकलीसे राया ।
हा मजवरत शत्रु आला । बंधु रूक्माया ॥ घृ ॥
- ॥ भिम्मकाच्या घरी बाई । रूक्मिणी उपवर ।
चिंता वर्णु बाळ, पिता म्हणे । पहाणा वर ॥
- ॥ गोकुळ नगरी देवं जन्मले । ते सारंगधर ।
देवु देवु म्हणुनं केला । होता विचार ॥
- ॥ बोले रूक्माया, हे गत कैशी ? गवळ्याचं पोरं ।
धुरी सारखी धुर पाहली । शिशुपाळ सुंदर ॥०४॥
- ॥ लिहुन पत्रिका तुम्ही पाठवा । पाठवां हो राया ।
हा मजवरती शत्रु आला । बंधु रूक्माया ॥
- ॥ पाहुन पत्रीका शेषं रूपाच । उल्हासलं मनं ।
नौबदलेला हुकुम दिला । गाव दिलं निशाणं ॥
- ॥ हत्या वर अंबारी वारू । सकळ एक साधन ।
भर बाणाचे हुट याहीच्या । संग तोफख्राणं ॥
- ॥ कौडंण्यापुर रस्त्यांन शेषं, रूपाच चालनं ।
दोन्ही हाती हत्यार शिपाई । दावते खुणं ॥०८॥
- ॥ कौडंण्यापुर रस्त्यांन जैसं, मुंग्याचे सैन्य ।
चिंता वर्णु बाळ रूक्मिणी । झाली दिलगीर ॥
- ॥ महाला वरत उभी रूक्मिणी । न्याहरते दळ ।
छप्पन कोटी राजे येवुन । उतरले चौफेर ॥
- ॥ भाव तुझा भाव माझा । पाषाणाच्या लाहया ।
पाषाणाच्या लाहया । लवकर, याहो कृष्णराया ॥
- ॥ व्दारकेचे श्री कृष्णाजी । आले वनमाळी ।
आले वनमाळी । उतरले, अंबीकेच्या देवळी ॥१२॥
- ॥ अंबीकेच्या पुंजना गेली । बाई रूक्मिणी ।
नयनी देखली मुर्ती सुंदर । रूप सावळी ॥
- ॥ गळ हार घालुनी हरीच्या । चरणावर लोळे ।
सेना झाली आरोळी नेली । भिम्मकाची बाई ॥
- ॥ तेथुन देव निघुन गेले । सरहद्दीच्या बाहेर ।
दोन दुत देवानं पाठवले । भिम्मक या लवकर ॥
- ॥ धुम्म धुम्म कार झाला । अस कळलं भिव्याशी ।
भिव्या दादा रे, निघुन गेला । पोहचला व्दाराशी ॥१६॥
- ॥ बोले रूक्माया बंधु । खैत्री, आला गर्वाशी ।
काय जाणता सहाही शास्त्र ? बोले भगवंताशी ॥
- ॥ भिव्या भिव्या हाका मारताशी । भिव्या बांधला खांबाशी ।
भिव्या बांधला खांबाशी । त्याची, घेतली दाढी-मिशी ॥

किंवा

भजनात जर लष्टान आले असेल तर म्हणण्यात येणारे भजने :-

॥ भिक्या-भिक्या म्हणुन हाका मारताशी ।

भिक्या बांधला कृष्ण देवानं खांवाशी ॥

॥ भिक्या बांधला खांवाशी । त्याची घेतली कृष्णानं दाढी-मिशी ॥

॥ मुजोरी केली हो भिक्यानं । त्याची फजीती केली कृष्ण रयानं ॥

॥ आमचा देव लाल लाल । द्यैत-दुर्जनाची तो काढतो साल ॥

॥ हे होय देवाचे लाल । आपल्या मुखानं चांगला बोल ॥

॥ पदर पसरुनी बोले रुक्मिणी । बंधु माझा सोडा, ऋषिकेशी ।

सोडा हो ऋषिकेशी । शिक्षा, लागली त्याशी ॥

॥ भिम्मक राजा संग फौजा । घेवुन आला परीवार ।

धुम-धडाक्यात भगवंताचे । झाले स्वयंवर ॥२०॥

भजने :-

॥ रुक्मिणी स्वयंवर ऐकता । विघ्न, हरतीन थोर थोर ।

रुक्मिणी स्वयंवर गाता । होईन, पुण्यांची श्यामगीर ॥

॥ रुक्मिणी आल्या सत्वधीर । नवा खेळ कर उभा ।

कृष्ण महाराजा । सेरूप दाखवा, अवघ्या जगा ॥

--: शब्दार्थ :-

मुखलेशी/मुकलेशी = एखादी गोष्ट मिळण्या पासुन वंचीत होने/मुकने, मुख पाहण्यापासुन वंचित होणे । **गत** = दुःखद स्थिती । **वारू** = घोडा ।

मोबदला = --च्या बदली भेट । **भिक्या** = रुक्मिणीचा बंधु असलेला रुक्माया ला दिलेले संबोधन । **सोडा** = मोकळे करा ।

॥ निरसनसह रुक्मिणी स्वयंवर ॥

--: निरसन :-

॥ भिम्मकाच्या घरी वाई । रुक्मिणी उपवर ।

चिंता वर्णु वाळ, पिता म्हणे । पहाणा वर ॥

॥ गोकुळ नगरी देवं जन्मले । ते सारंगधर ।

देवु देवु म्हणुनं केला । होता विचार ॥

विदर्भात भिम्मक/भिष्मक नामाचा एक प्रसिध्द प्रतापी राजा राज्य करत होता. जो कौडण्यापुरचा स्वामी श्रीसपन्न व सपुर्ण धर्मवेत्तामध्ये सर्वश्रेष्ठ होता. लक्ष्मी देवी चा अंश असलेली रुक्मिणी त्याची पुत्री होती. तर रुक्मी नावाचा त्याचा एक पुत्र होता. रुक्मिणी उपवर झाल्यानंतर तीच्या लग्नांची चिंता पित्याला पडली. गोकुळ नगरी चे देव सारंगधर कृष्णा याला रुक्मिणी देवु करण्याचा त्यांनी मनीच विचार केला होता. कृष्णाचा होता पुर्विचा भाग । म्हणुन त्याला होणार होता या रुक्मिणीचा लाभ । या पुर्विस्ताच्या संचिताने कृष्ण व रुक्मिणीने एकमेकांशी विवाह करण्याचा मनीच संकल्प केला होता. भिम्मक राजानेही रुक्मिणीला कृष्णाच्याच हाती देण्याचा विचार केला होता. तो विचार जेव्हा त्या पित्याने आपल्या पुत्र रुक्मिला सांगितला. तेव्हा रुक्मि बोले :

॥ बोले रुक्माया हे गत कैशी ? गवळ्याचं पोरं ।

धुरी सारखी धुर पाहली । शिशुपाळ सुंदर ॥०४॥

तेव्हा रुक्मिणीचा बंधु युवराज रुक्मि ने प्रयत्नपूर्वक आपल्या पित्याला मनवत, म्हणाला की : एका गवळ्याच्या पोराला रुक्मिणी देवुन, आपल्या राजकन्या रुक्मिणीची निच गत करता कैशी ? राजकन्येला कोण्या गवळ्याच्या पोराला देवुन तिचे आयुष्य दुःखत स्थितीत न टाकता, राजकन्येला वरोवरीच्या राजाच्या घरीच दयावे. त्या करीता मी रुक्मिणी साठी योग्य वर पाहुन निवडला आहे. राजविंड सुंदर महाविर शिशुपाल ला रुक्मिणी दयावी. तिथे मग पिता-पुत्र द्वारे श्रीकृष्णाचा शत्रु असलेला महाविर शिशुपाल ला रुक्मिणी देण्याचा निर्णय घेतल्या गेला.

॥ लिहून पत्रिका तुम्ही पाठवा । पाठवां हो राया ।

हा मजवरती शत्रु आला । बंधु रुक्माया ॥

आपल्या पिता-बंधु च्या निर्णयामुळे रुक्मिणी ला मनी दुःख झालेत. तिच्या चित्तात खेद उत्पन्न झाला. कृष्ण हरी वाचुन ही काया वंचित होईन. आपला जन्म घेण्याचे सार्थक होणार नाही... असे चिंतन करत करत तिचे चित्त चलविचल होवुन ती कासाविस झाली होती. तिने कोण्या एका आपला ईमानी द्युताच्या बोलावुन त्याच्या हाताने कृष्णाला पाठवण्यासाठी संदेश पत्रिका लिहीली. आणी ती संदेश पत्रीका त्या ईमानी द्युताच्या हाती देवुन, त्यावर सर्व घडलेली हकीकत व होणारे होईक ईत्यादी लीहलेत. हा मजवर शत्रु झाला माझाच बंधु रुक्माया,...असे अधोरेखीत करुन त्या ईमानी द्युताला श्रीकृष्णाकडे पाठवले. द्युत कृष्णासमोर हजर झाला. आणी त्या द्युताने ती पत्रिका कृष्णास वाचुन दाखवली. ही संदेश पत्रिका कृष्णा च्या हाती त्या द्युताने दिली:....

-: संदेश पत्रिका :-

॥ श्री कृष्णा अवधुता । अनामत राया तुमच्या चरणावर माझा माथा ॥
कृष्ण राया । रुक्मिणीचा कोटी कोटी प्रणाम तुमच्या चरणा ।

भक्तराज नारद द्वारे मजला ज्ञान झाले आहे की :

॥ तुम्हीच माझे पुर्विस्ताचे संगती । आहो मी तुमची पुर्विची अर्धांगिनी ॥
॥ तु या देहरूपी पृथ्वीचा पती । म्हणुन हाती धरली तुया नामाची काठी ॥
॥ तुच या पृथ्वीचा पती । हे सर्व आहे तुमच्या अध्यानी ॥
॥ ही पृथ्वी तुमच्या अध्यान । याहो कृष्ण महाराजा करा यवगाचे काम ॥
॥ तुमच आमचं देवा होतं । पुर्विचं नातं ।
हा बंधु आला शत्रु मजवरी । तोडया तुमची संगतं ॥
॥ कोरी भुम्मा कोरा देह । कोरा कागद ।
जो कोणी नाश करन, त्याच्या कुडीला लागनं पाप दोष ॥

जर चेदिराज शिशुपाल ने माझा हात पकडला, तर समजाव की :

या कृष्णरूपी सिंहांचा भाग कृष्णसिंह च्या डोळ्यादेखत कुत्राने उचलुन नेला.
॥ आहो मी सिंहीन तुमची । काडी कचरा ची संगत न करे कदापि ॥
॥ माझ मजला लेणं/देणं दयाहो देवा । म्हणुन आले मी तुमच्या शरणा ॥
॥ माझ मजला देणं/लेणं दयाहो कृष्ण देवा । तुमच्या चरणाचा करतो धावा. ॥
॥ आरोळी देती गुहांतुन । पोट लाळ बसली कंबर । बांध कंबर निघ बाहेर ॥
॥ शुर विरा बांध कंबर । निघ बाहेर । तुला पाहयता धरणी कापे थरथर ॥
॥ कृष्ण देवा । चैन पडेना जीवा । लवकर याहो.. ॥

इथे कुलदैवत चे पुंजन करण्याची अशी प्रथा आहे की : विवाह च्या एक दिवस पुर्वि उपवधु राजकुमारी विदर्भातील कौडण्यपुर च्या येशीवर असलेल्या कुलदैवत अंबादेवी च्या मंदिरात पुजनासाठी जात असते. कौडण्यपुर ते मंदिर ही यात्रा मोठया धुम-धडाक्याने केली जाते. अतः जिथे कुलदैवत चे मंदिर आहे. तिथे मी दर्शना येईनच. तिथेच मजला माझं लेणं/देणं दयाहो देवा । हीच तुमच्या चरणी अर्ज..

ही पत्रिका वाचुन :

॥ कृष्ण खेत्री बाहेर निघाला । रमणा यवगाचा हाती घेतला ॥
॥ द्युतास रथात वसवले । स्थावर आरूढ होवुन देव निघाले ॥

॥ पाहुन पत्रीका शेषं रूपाच । उल्हासलं मनं ।
नौबदलेला हुकुम दिला । गाव दिलं निशाणं ॥
॥ हत्या वर अंबारी वारु । सकळ एक साधन ।
भर वाणाचे हुट याहीच्या । संग तोफखाणं ॥

॥ कौडण्यापुर रस्त्यांन शेषं, रूपाच चालनं ।
दोन्ही हाती हत्यार शिपाई । दावते खुणं ॥०८॥

कृष्णा हाती पत्रिका घेवुन एकटाच गेला आहे. हे पाहुन शेषअवतार वळीरामास संदेह आला की : कृष्णा एकटाच समस्त राजमंडल च्या मध्ये राजकन्याचे हरण करण्यासाठी निघाला असल्यामुळे तेथे युद्ध होवु शकते. या आशंकाने शेषरूपी वळीरामाला व्यासले. आणी त्या शेषराया ने कृष्णाला छत्रछाया देण्यासाठी युद्ध करण्याच्या उल्हासल्या मनाने आपल्या नौवतीला हुकम दिला. भरा वाणानें वाणाचे हुट !. वांधा हुट पाठीवर ! संग घ्या वाण ! असे हुकुम देत ज्या गावाला युद्धाकरीता जायचे आहे, त्या कौडण्यापुर गावाचे निशाण असलेल्या खुणा सैन्यास दिल्या. आपल्या यादव शेष सैन्याला त्या गावाता युद्ध करण्यास जाण्याकरिता तत्परतेने तयार केले.

हत्यावर अंबारी वांधुन युद्धाकरीता हत्तीसेना घेतली. युद्धात तरवेज असलेल्या वारू/घोडे हे साधन असलेली घोडसेना संग तोफखाण सुध्दा युद्धाकरीता घेतलेत. शेषराज वळीराम ने दोन्ही हाती कटयार घेवुन शिपायांना खुण दाखवत चालनं करण्याचा आदेश दिला. शेषाची ही यादव सेना कृष्णाचा माग घेत त्याच्या मागोमाग कौडण्यापुर रस्त्याने निघाली.

॥ कौडण्यापुर रस्त्यांन जैसं, मुंग्याचे सैन्य ।
चिंता वर्णु वाळ रूक्मिणी । झाली दिलगीर ॥
॥ महाला वरत उभी रूक्मिणी । न्याहरते दळ ।
छान्नव कुळीचे राजे येवुन । उतरले चौफेर ॥
॥ भाव तुझा भाव माझा । पाषाणाच्या लाहया ।
पाषाणाच्या लाहया । लवकर, याहो कृष्णराया ॥
॥ व्दारकेचे श्री कृष्णाजी । आले वनमाळी ।
आले वनमाळी । उतरले, अंबीकेच्या देवळी ॥१२॥

ईकडे कौडण्यापुर नगरी कडे येणा-या सर्व रस्त्याने लग्नप्रसंगा करीता आलेल्या छान्नव कुळीचे राजे यांचें मुंग्याप्रमाणे सैन्य चौफेर उतरले होते. प्रातःकाळी महावर उभी राहुन जेव्हा रूक्मिणीने हे दळ न्याहारले, तेव्हा ती पुन्हा आशंक होवुन कृष्णा येईल की येणार नाही ? ही माझी काया कृष्णावाचुन वंचित राहिल का ? कृष्णावाचुन ही काया मुकन का ? ...ईत्यादी शंकाकुशंकाने चिंताग्रस्त झाली. ईथे सर्व छान्नव कुळीचे खेत्री राजे हे सर्वत्र पाषाणाप्रमाणे दिसु लागले आहेत. या पाषाणाच्या आता तडतड फुटन हो लाहया ! लवकर याहो कृष्ण राया ! असे मनन करत कृष्णाच्या चरणविन्दाचे चिंतन करु लागली. महालाच्या सर्वात उंच शिखरावर उभी राहुन कृष्णाची वाट पाहु लागली. वाट पाहता पाहता तिचे डावे अंग फडफडले.

अठरा खुम्मी चे ज्ञान असलेली रूक्मिणीने कालज्ञानाच्या आधारावर हे जाणले की : आपल्या शंकाकुशंकाचे समाधान पुर्वक उत्तर मिळाले. कृष्ण येवुन पोहचला असेच ही खुण सांगत असल्यामुळे तिच्या डाव्या अंगस्फुरणानें ती प्रसन्न झाली. प्रसन्न अवस्थेत आपल्या ईमानी द्युतची वाट पाहु लागली. त्याच वेळी श्रीकृष्णा संग आलेला रूक्मिणीचा ईमानी द्युत तेथे तत्काळ हजर झाला.

या ईमानी द्युताने रूक्मिणीला सांगी केली की : प्रातःकाळी कुण्डिनपुर च्या वनात असलेल्या अंबिकेच्या देवळाकाठी वनमाळी कृष्णासह आम्ही उतरलो. तिथे एका चिंचेच्या झाडाखाली घोड्याची झुलाची विछायत करुन, त्यावर कृष्णा तुझी वाट पाहत बसलेले आहे. आतापर्यंत तु कृष्णाची वाट पाहत होती. आता तुझे उसने फेडण्याकरीता कृष्णा तुझी वाट पाहत आहे..

अश्या रितीने द्युताने रूक्मिणीला एकांतात श्रीकृष्ण आगमन संबधी सर्व वृत्तांत सांगितला. द्युता मुखचा हा वृत्तांत ऐकुन रूक्मिणीला हर्ष झाला. हर्षउल्हासात रूक्मिणीने त्या ईमानी द्युतांचे चरणाला प्रणाम करुन, त्या द्युताला वचन दिले की : ॥ द्युतांच्या वंशापासुन मी जाणार नाही कधीही दुर । द्युतांचे घर हेच माझे माहेर. ॥ हे माझे प्रतिज्ञापुर्वक वचन यवगान यवगी असेच राहणार ! हे तुम्ही निश्चित जाणा.

रुक्मिणीने हर्षउल्हासात अंबिकेच्या पुजनासाठी जाण्याची संपुर्ण तयारी केली. कुलदैवतेच्या मंदिरात जाण्यासाठी रुक्मिणी आपल्या सखीर्यो ला संग घेवुन अन्तःपुरातुन लगवग वाहेर निघाली. रुक्मिणी वाहेर निघताच द्युतांनी भेरी, ढोलक, मृदंग, दुदंभी, ईत्यादी चा वाद्यनाद केला. वाद्य नाम गजरात आपल्या ईमानी द्युतांसह रुक्मिणीचा रमणा हा आपल्या रक्षक-सेना सह अंबिकेच्या पुजनां करीता निघाला. रुक्मिणीचा तो रमणा वाटचाल करत अंबिकेच्या मंदिरी पोहचला.

॥ अंबिकेच्या पुंजना गेली । वाई रुक्मिणी ।
 नयनी देखली मुर्ती सुंदरसे । रूप सावळी ॥
 ॥ गळा हार घालुनी हरीच्या । चरणावर लोळे ।
 सेना झाली आरोळी नेली । भिम्मकाची वाई ॥
 ॥ तेथुन देव निघुन गेले । सरहद्दीच्या वाहेर ।
 दोन द्युत देवानं पाठवले । भिम्मक या लवकर ॥

अंबिकेच्या पुजनाकरीता रुक्मिणीने आपले हात पाय धुवुन मंदिराच्या पाय-या मौनभावाने चढली. अंबिकेच्या समोर शुध्द मनभाव ने दोन्ही हात जोडुन उभी राहली. आणी अंबिकेचे पुंजन करुन तिला प्रार्थना केली की : श्री कृष्णच माझे यवगान यवगीचे पती होवो. हेच देणं दे माय आता ! असे देणं अंबिकेला मागीतले. अंबिकेचे पुंजन रुक्मिणी कडुन झाल्यानंतर तिथे द्युतांनी आरती टाळ ढोलक वाद्यांसह म्हटली. अंबिकेच्या आरती नंतर द्युतांनी आरतीवरील भजने म्हणत म्हणत रुक्मिणी चा रमणा जेव्हा व्दारावर आला, तेव्हा द्युतांद्दारे भजने म्हटल्या गेले की :

॥ करा या आरतीचा मान । कृष्ण अवतारा, लवकर येणं ॥
 ॥ नेवु केले । गोपाळ, कृष्णा अक्षर पाहयं ॥ नेवु केले...
 ॥ रुक्मिणी आल्या सत्वधिरा । खेळ कर गा उभा ।
 कृष्ण महाराजा । रूप दावा अवघ्या जगा ॥
 ॥ कृष्णा निघ निघ वाहेर । रुक्मिणी माय आमची उभी सत्वधिर ॥
 ॥ कृष्णा याहो जगजीवना । तुम्हा विनवितो महाराजा मनमोहना ॥

हे द्युतांचे भजने कृष्णाच्या कानी जाताच, त्या चतुर कृष्णाने जे काही जाणायचे ते जाणले. आणी आपला रथ सुसाट वेगाने हाकत रक्षक सेना मध्ये दरार पाडत तो कृष्णा मंदिराच्या व्दाराशी पोहचवला. बाहय व्दारावर येवुन उभी असलेल्या रुक्मिणी ने व्दारासमोर आलेल्या रथात असलेली रूप सावळ सुंदर कृष्ण मुर्ति आपल्या नयनी देखली. रथात उभ्या असलेल्या कृष्णा ने खुणावताच, ती रुक्मिणी कृष्णनाथ च्या रथावर चढली. कृष्णाच्या गळा हार घालुन कृष्ण हरीच्या चरणावर लोळली. तेव्हा चातुराई करत रुक्मिणीला उभे करुन, कृष्णाने तिच्या हाती आपल्या रथाचा लगाम दिला. आणी सर्व विद्येत पटाईत असलेल्या रुक्मिणीने तो रथ सुसाट वेगाने हाकत तो रथ सरहद्दी च्या वाटेने पळविला.

हे दृष्य वघुन सेना बुचकळ्यात पडली. हे काय घडुन राहिले ? याचे विचार करत काही क्षण स्तंभित झाली. काही क्षणानंतर सेना जेव्हा स्तंभित अवस्थेतुन वाहेर आली, तेव्हा सेनेत गोंधळ उठला. गोंधळ अंती रक्षक सेनेच्या च्या लक्ष्यात आले की : रुक्मिणीचे अपहरण झाले. सेनात आरोळी झाली. "नेली भिम्मकाची वाई रुक्मिणी कृष्ण राजाने !" धावा-धावा कृष्णाच्या मागे !

सेनाच्या या आरोळ्या होईपर्यंत भिम्मक राजाच्या सरहद्दी वाहेर तो रथ येवुन पोहचला होता. येशीवर उभ्या असलेल्या यादव सेनामध्ये रथ उभा झाला होता. येशीवर उभा असलेल्या कृष्णदेवाने आपले दोन ईमानी द्युत भिम्मका कडे लग्नप्रसंग निमित्त्याकारण व्दारकेला लवकर येण्याचे निमंत्रन देण्यासाठी पाठवले. आणी त्या येशीहुन सिंह जसा आपला भाग घेवुन सियारें यांच्या मधुन धिराईने चालत जातो, त्याप्रमाणे तो कृष्णसिंह रुक्मिणीला घेवुन धिराईने रथ हाकत, शेषराज वलराम च्या शेष सेनाला घेवुन व्दारकेच्या रस्त्याने निघाला.

॥ धुम्म धुम्म कार झाला । अस कळलं भिक्याशी ।
 भिक्या दादा रे, निघुन गेला । पोहचला व्दाराशी ॥

ईकडे तोपर्यंत रक्षक सेनाने भिम्मकाचा पुत्र भिक्या उर्फ रूक्मि ला संदेश पोहचवला की : रक्षकसेना ला दरार पाडुन रक्षकसेना मध्ये गोंधळ चा धुम्मधुम्मकार उठवुन श्री कृष्णा चा रथ अंकिंकेच्या द्वारावर उभा झाला. द्वारावर उभा राहुन कृष्णाने रूक्मिणीचे हरण केले. हा संदेश कळताच भिक्या स्वयंवरासाठी जमा झालेल्या आपल्या मित्रांच्या द्वाराशी उभा झाला. स्वयंवराले आलेले आपले मित्र राजे व त्याची मित्रसेना सह शिशुपाल यांना भडकवले. भडकलेले मित्र राजे व त्यांची मित्रसेना सह शिशुपाल तसाच द्वारकेच्या मार्गावर मार्गक्रमण करत सर्वप्रथम शेष सेना समोर येवुन धबकली. मित्रसेना व यादवाची शेष सेना एकमेकांसमोर उभ्या झाल्या. तेव्हा मग तेथे बलरामची शेषसेना व रूक्मि ची मित्रसेना यांच्यात घनघोर लढाई झाली. रूक्मिची मित्र सेना परास्त होवुन तेथुन पळाली.

आपली मित्रसेना यादवाची शेषसेना द्वारे परास्त होवुन पळाली. हे वृत्त रूक्मि ला कळल्यानंतर, तो रूक्मि नव्या ताकदीने संपुर्ण शक्ति ने युक्त होवुन आपली सेना घेतली. आणी द्वारका मार्गावर धीरार्इने चाललेल्या शेषसेनाचा पिच्छा करत तो शेषसेनेच्या आडवा आला. तेथे पुनःश्च रूक्मि सेना व यादवाची शेष सेना यांच्यात घनघोर युध्द सुरु झाले. बलराम आपले हल चालवत सारी रूक्मि सेना चा पाडाव करू लागला. तर कृष्ण हा रूक्मि च्या एक एक अस्त्रांचा पाडाव करत, त्या कृष्णाने जसे ज्ञानाद्वारे त्रिगुणात्मक संसारी बंधन टाकणारी माया काटल्या जाते, तसे एक वाण मारुन रूक्मि च्या धनुष्याची प्रत्यंच्या/दोरी तोडुन टाकली.

तेव्हा रूक्मिने हाताने कृष्णावर आपली चमचमी महाशक्ती चा प्रयोग केला. कृष्णाने त्या महाशक्तीवर प्रतिप्रहार केला. कृष्णाच्या प्रतिप्रहाराने त्या महाशक्ती चे दोन तुकडे होवुन ती महाशक्तीला खंडीत झाली. ती दोन भागात खंडीत झालेली महाशक्ती जेथुन आली तेथेच कृष्णाने वळती करुन परत पाठवली. ती दोन भागात खंडीत झालेली महाशक्ती रूक्मीच्या रथाकडे चाल करण्याकरीता परत निघाली. रूक्मी ने पाहीले की : आपलीच महाशक्ती आपण जेथुन सोडली, तेथेच चाल करत येत आहे. आपलाच वार आपल्यावर पलटला आहे. हे पाहुन रूक्मिने स्वरक्षणार्थ रथाखाली उडी घेतली. तेव्हा त्या खंडीत महाशक्तीच्या एका भागाने रूक्मिच्या रथाचा सारथी चा वळी घेतला. आणी दुस-या खंडीत भागाने रूक्मिचा रथच संपुर्णपणे चकनाचुर केला.

॥ बोले रूक्माया बंधु । खैत्री, आला गर्वाशी ।

काय जाणता सहाही शास्त्र ? बोले भगवंताशी ॥

आपली शक्ती आपल्यावर परत आलेली पाहुन, आपल्याच शक्तीने आपल्याच सारथी चा वळी घेतला. आपला रथ चकनाचुर केलेला आहे. हे सर्व बघुन तो रूक्मि चिडुन जावुन कृष्णाला भलेबुरे शिव्या देवु लागला. जेव्हा रूक्मि चिडुन भलेबुरे शिव्या देत हाती तलवार घेवुन कृष्णावर चाल करुन गेला, तेव्हा कृष्णाने आपल्या अस्त्राचा प्रहार करुन त्याची ढाल तलवार काटुन टाकली. तेव्हा मग रूक्मि च्या हातात तलवारीची मुठ च राहीली. याही दशेत मुजोर रूक्मि मुजोरी करत, कृष्णाला भलेबुरे म्हणत, तु काय जाणतो सहाही शास्त्र ? हा कृष्णा खैत्री आला गर्वाशी... असे कृष्ण भगवंताला उद्देशुन वोलला. ऐसे वोलत तो रूक्मि चाल करुन येत आहे. हे बघुन कृष्णाने रूक्मिला आपल्या बाहुदंडाने पकडुन धरणीवर आपटले. तरीही मुजोर भिक्या ऐकत नसल्यामुळे, भिक्या आता तरी थांब ! भिक्या आतातरी युध्द थांबव ! भिक्या थांब ! असे कृष्णाने भिक्या भिक्या म्हणुन हाका मारता मारताच, त्या भिक्याला तसाच धरुन कृष्णाने त्या रथाच्या खांबाशी बांधला.

॥ भिक्या भिक्या म्हणुन हाका मारता । भिक्या बांधला खांबाशी ।

भिक्या बांधला खांबाशी । त्याची, घेतली दाढी-मिशी ॥

किंवा भजनात जर लष्टान आले असेल तर म्हणण्यात येणारे भजने:-

॥ भिक्या-भिक्या म्हणुन हाका मारताशी ।

भिक्या बांधला कृष्ण देवानं खांबाशी ॥

॥ भिक्या बांधला खांबाशी । त्याची घेतली कृष्णानं दाढी-मिशी ॥

॥ मुजोरी केली हो भिक्यानं । त्याची फजीती केली कृष्ण रायानं ॥

॥ आमचा देव लाल लाल । द्यैत-दुर्जनाची तो काढतो साल ॥

॥ हे होय देवाचे लाल । आपल्या मुखानं चांगला बोल ॥

॥ पदर पसरुनी बोले रुक्मिणी । बंधु माझा सोडा, ऋषिकेशी ।
सोडा हो ऋषिकेशी । शिक्षा, लागली त्याशी ॥

आपला बंधु कृष्णरायानं रथाच्या खावाशी वांधुन, कृष्णाने त्याचा वध करण्यासाठी आपल्या हाती धारदार खंडंग घेतलेला आहे. हे पाहून रुक्मिणी भयाने व्याकुल झाली. तिचे बंधुप्रेम जागृत झाले. आणी आपल्या कृष्णाच्या चरणी तिने लोळण घेत, पदर पसरवून कृष्णास विनवणी केली की :

॥ कृष्णराया ! सोडा सोडा हो याला । हा बंधु होय माझा रुक्माया ॥
॥ आहो ऋषिकेशी । शिक्षा लागली हो या बंधुरायाशी ॥
॥ कारुणेच्या सागरा, कारुणा कर । या अन्जान बंधुला माफ कर ॥

नववधुच्या विनंतीला मान देवून कृष्णाने रुक्मिचा वध करण्याचा निर्णय सोडून दिला. आणी जे शस्त्र वध करण्याच्या उद्देशाने उगारले होते, त्या उगारलेल्या शस्त्राचा मान राखण्याकरीता त्याच उगारलेल्या शस्त्राने त्या मुजोर भिक्व्याची दाढी-मिशी काढून, त्याचे मुंडन करून त्या मुजोर बंधुची फजीती केली.

अश्या रितीने बंधु रुक्मिला कृष्णाने फजीत केलेत. रुक्मिणीच्या विनवणीपुर्वक याचनेला मान देत रुक्मिणीच्या त्या बंधुरायाला बंधनातून मुक्त करून कृष्णाने त्याला जिवन-दान दिले. कृष्णाद्वारे बंधनमुक्त होवून बंधुरायास जिवनदान प्राप्त झाल्यानंतर, शेषराज बलरामने बंधुराज रुक्मायाला समजावले. रुक्मिणीला उपदेश केला की : जे घडले ते सर्व नियती चा खेळ आहे. मी आणी माझे हा भाव च जगाकरीता बंधनकारक होते. मी आणी माझे ची अहंता व ममता रहीत मनाचा भावच मोक्षास कारणीभूत होते. मनाचे भाव च परिस्थिती नुसार सुख:दु:ख देणारे ठरतात... ईत्यादी ज्ञान सांगून रुक्मिणीला उपदेश केला. आणी तो शेषराज बलराम हा कृष्ण-रुक्मिणी सह द्युतसेना, यादवांची शेषसेना, सुदर्शनसेना ईत्यादीला घेवून व्दारकेकडे रवाना झाला.

॥ भिम्मक राजा संग फौजा । घेवून आला परीवार ।
धुम्म धुम्म कार भगवंताचे । झाले स्वयंवर ॥२०॥

भजने :-

॥ रुक्मिणी स्वयंवर ऐकता । विघ्न, हर्तनीन थोर थोर ।
रुक्मिणी स्वयंवर गाता । होईन, पुण्यांची श्यामगीर ॥

यादव शेषसेना, सुदर्शन सेना सह बलराम-कृष्ण नें रुक्मिणीला संग घेवून विजय दुन्दुभि वाजवत व्दारकेत प्रवेश घेतला. व्दारकेत भारी विजयोत्सव झाला. मार्गशिष महीन्यात वैदिक विवाह करण्याचे ठरले. प्रियंजन मित्र नातेवाईक ..इत्यादी ला लग्नपत्रिका पाठवण्यात आल्यात. भिम्मक राजाकडे ईमानी द्युत पाठवून त्याच्या हस्ते पत्रिका देवून मानपुर्वक बोलावण्यात आले.

भिम्मक राजा आपल्या फौजा व परिवार घेवून लग्नसभारंभा प्रसंगी व्दारकेशी उतरला. देवराज इंद्राच्या अमरावती नगराप्रमाणे सुशोभित झालेल्या व्दारकेत, कृष्णाचे सवगंडी, द्युतगण व मित्रराजे यांच्या उपस्थितीत कौडण्यापुरच्या भिम्मक राजा-राणी हस्ते कन्यादान झाले. कृष्ण व रुक्मिणीचे हा विवाह मार्गशिष महीन्यात वैदिक विवाह पध्दतीने मोठया धुमधडाक्यात संपन्न झाला.

भिम्मक पुत्री रुक्मिणी च्या स्वयंवराची ही कथा भक्तीभावाने जो प्राणी ऐकतो, त्या प्राणाचे सर्व थोर थोर विघ्ने संकटे आरीष्टे हर्लल्या जाते. राईच्या लाहया जसे अग्नी तेजाने फुटून कढईवाहेर तडातड वाहेर उडतात, तसे सर्व मोठे मोठे थोर थोर विघ्ने संकष्टे आरीष्टे, वाईट शक्तिर्यो ..इत्यादी या रुक्मिणी स्वयंवरा च्या तेजाने लाहयाप्रमाणे तडातड फुटून दुर पळून जाते. तो भक्त आरोग्य संपन्न, सुख:संपत्तीने संपन्न होतो. हे रुक्मिणी स्वयंवर गाता ऐकता त्या भक्ताला शांती लाभून तो हरीनामी पुण्यांचा संवय करतो. मोक्षाचा भागीदार होतो.

॥ कृष्ण महाराज धनी अवधुत ॥

